

Metafory a metonymie

ZUR385 Diskurzivní analýza médií

Dynamika diskurzu

- ▶ otázky pro rozbor diskurzu
 - ▶ co je reprezentováno (realita, identity aktérů, vztahy)
 - ▶ jak je to reprezentováno (jaké volby, absence a způsoby uspořádání tyto reprezentace ovlivňují)
 - ▶ proč je to reprezentováno takto a ne jinak (funkce sjednocení – vyloučení, upřednostnění – upozadění, legitimizace – delegitimizace)
 - ▶ v čem mohou být reprezentace realizované takto a ne jinak manipulativní (ideologie)
- ▶ i pokud byste se rozhodli nepracovat s lingvistickými nástroji CDA (klíčová slova, metafory atd.), měli byste podle těchto otázek být schopni diskurz analyzovat a interpretovat
- ▶ pokud s lingvistickými nástroji CDA pracovat budete, nezapomeňte sledovat, jak se vztahují k celkové dynamice diskurzu, abyste se vyhnuli rizikům málo sdělné enumeraci slov a fetišizaci nástrojů

Metafory (Lakoff – Johnson)

- ▶ kognitivně-lingvistický (x estetický) přístup k metafoře
 - ▶ metafory ve sportovní žurnalistice x v současné poezii
 - ▶ teze: metafora není jen prostředkem umělecké řeči, prostupuje celý náš každodenní život: v jazyce, v myšlení, v činnosti; samozřejmost (lexikalizace, sedimentace)
 - ▶ spor: metafory ozvláštňují, oživují text, prostředkují pochopení x simplifikují text a zatemňují význam
 - ▶ přirovnání neznámého ke známému je běžná a funkční kognitivní operace
 - ▶ podobnost nikdy není absolutní, metafory tedy zdůrazňují určité prvky a automaticky tak odsouvají ty, které do jimi nastoleného rámce nezapadají
 - ▶ těm prvkům, co zvýrazněny jsou, přisuzují hodnocení (přenesením vlastností z comparata – k čemu se přirovnává)
 - ▶ (dvojakost metafor, podobně jako dvojakost diskurzu, který funguje jako symbolický svět = orientuje i ideologie = zkresluje)
-

Strukturní metafory

- ▶ jeden pojem (...) strukturován podle druhého
- ▶ lexikalizované metafory v tisku
 - ▶ ekonomická krize je infekce
 - ▶ zdůrazňuje potřebu ochránit sebe (x potenciálně: zachránit nemocného)
 - ▶ definuje distribuci moci (kdo smí mluvit do řešení: lékař x pacient; jak je situace způsobena: člověk x příroda)
 - ▶ hodnotí (infekce je nežádoucí, ohrožuje stabilitu, zpomaluje nemocného, vzbuzuje paniku)
 - ▶ migrace je povodeň (proud, vlny, topící se, záchranný kruh, ...)
 - ▶ migranti jako dehumanizovaná, iracionální, homogenizovaná masa bez intencí
- ▶ metaforou předpokládaná definice situace (nebezpečí), řešení (postavme hráze), kdo může k věci mluvit

Strukturní metafory

- ▶ metafory jsou explicitně, byť fragmentárně v řeči, nejde pouze o deklarativní vytvoření paralely
 - ▶ příklady Lakoffa a Johnsona: argumentace je válka (destruktivní definice)
 - ▶ **Napadl každou slabinu** v mé argumentaci.
 - ▶ Jeho kritika **mířila přímo do černého**.
 - ▶ Jeho argumenty jsem úplně **rozmetal**.
 - ▶ lexikalizované metafory z tisku
 - ▶ **Virus** trápí asijské ekonomiky a ničí letecké společnosti
 - ▶ Evropě hrozí obrovská migrační **vlna**. Přinese s sebou miliony uprchlíků, varuje eurokomisař
 - ▶ metafory je dobré v analýze dokonstruovat/pojmenovat:
[comparandum – co se přirovnává] je [comparatum – k čemu se přirovnává]
-

Orientační metafory

- ▶ organizují systém pojmů, přisuzují orientaci, podle ní i hodnocení
- ▶ příklady Lakoffa a Johnsona
 - ▶ dobrý je nahoře, špatný je dole (Vloni jsme dosáhli **vrcholu**, ale letos to jde **z kopce**.)
 - ▶ zdravý je nahoře, nemocný dole (Lazar **vstal** z mrtvých. **Upadl** do mdlob.)
 - ▶ racionální je nahoře, emocionální dole (Diskuse **poklesla** na emocionální úroveň, ale mně se ji podařilo zase **pozvednout** do racionální roviny.)
 - ▶ vědomý je nahoře, nevědomý je dole (**Vzhůru**, spáči! Vstávej! **Ponořil se** do hlubokého spánku.)
 - ▶ morální – amorální, mít autoritu – být podroben autoritě, bohatý - chudý
- ▶ kombinace: lze předpokládat, že nemocný bude mít příznak špatného (obojí umístěno dole), racionální bude blízko morálnímu (oboje nahoře); předpoklady je nutno v textu ověřit a vysvětlit, ne je do něj projektovat

Orientační metafory

- ▶ interpretace mohou být i opačné
 - ▶ vpředu je dobrý, vzadu je špatný (pokrok a zpátečnictví)
 - ▶ vpředu je špatný, vzadu dobrý (tradice a nejistota budoucnosti)
- ▶ další směry, zaznamenané v jazyce: blízko – daleko, centrum – periferie, směrem k – pryč od
- ▶ znovu doporučení uvádět příklady, neprojektovat – pokud chcete argumentovat implicitní orientací diskurzu, je potřeba ji s ohledem na kontext vysvětlit

Ontologické metafory

- ▶ způsob, jak pohlížet na události, činnosti, city, myšlenky atd. jakožto na entity a substance
 - ▶ jakmile dovedeme své zkušenosti identifikovat takto, dovedeme na ně také [v řeči] odkazovat, třídit je do kategorií, zařazovat je do skupin a kvantifikovat je
- ▶ nejčastěji personifikace (převedení lidské zodpovědnosti na abstraktní, neovlivnitelnou entitu; svým způsobem racionalizovaný fatalismus)
- ▶ příklady Lakoffa a Johnsona
 - ▶ Život mne podvedl.
 - ▶ Inflace pohlcuje náš zisk.
 - ▶ Jeho náboženství mu přikazuje, aby nepil jemná francouzská vína.

Metonymie a synekdocha

- ▶ metonymie: užíváme jedné entity k tomu, aby odkazovala na jinou, která má vůči ní jistý vztah
- ▶ synekdocha: zaměňování části a celku (pars pro toto, totum pro parte)
- ▶ metonymie
 - ▶ Rád čte **markýze de Sade**. (= markýzovy spisy)
 - ▶ **Akryl** si získal celý svět. (= používání akrylových barev)
- ▶ synekdocha
 - ▶ Na naší fakultě pořád ještě chybí aspoň několik mladých **bys-trých mozků**. (= inteligentních lidí)
 - ▶ Naše strana potřebuje **novou krev**. (= nové lidi)
- ▶ metonymie a ontologické metafory jsou hůř rozlišitelné, resp. ve větě mohou fungovat zároveň
- ▶ metonymicky fungují unáhlená zobecnění (z jednoho příkladu se usuzuje na celek; ad jak mohou i pravdivé informace působit ideologicky)

Další rétorické **tropy** a figury

- ▶ pleonasmus
- ▶ tautologie
- ▶ kontrast
- ▶ gradace
- ▶ paradox
- ▶ pointa
- ▶ řečnická otázka
- ▶ asyndeton
- ▶ polysyndeton
- ▶ parenteze
- ▶ elipsa
- ▶ aliterace
- ▶ paronomázie
- ▶ anafora
- ▶ epifora
- ▶ epizeuxis
- ▶ epanastrofa
- ▶ enumerace
- ▶ **oxymoron**
- ▶ **epiteton**
- ▶ **perifráze**

Příklady: Řecko a globální finanční krize 2008

- ▶ O pomoci na společné lodi (Právo)
- ▶ Kocovina z velkého flámu (HN)

Literatura

- ▶ Goatly, Andrew. 2007. *Washing the brain - metaphor and hidden ideology*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.
- ▶ Charteris-Black, Jonathan. 2011. *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor*. : Palgrave Macmillan.
- ▶ Karlík, Petr – Nekula, Marek – Pleskalová, Jana (eds.). *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- ▶ Lakoff, George – Johnson, Mark. 2002. *Metafory, kterými žijeme*. Brno: Host.
- ▶ Musolff, Andreas – Zinken, Jorg (eds.). 2008. *Metaphor and discourse*. New York: Palgrave Macmillan.
- ▶ Müller, Richard – Šidák, Pavel (eds.). *Slovník novější literární teorie*. Praha: Academia.
- ▶ Nünning, Ansgar (ed.). 2006. *Lexikon teorie literatury a kultury*. Brno: Host.
- ▶ Semino, Elena. 2008. *Metaphor in discourse*. Cambridge : Cambridge University Press.